

Sedem Hilelových exegetických pravidiel (midot)¹

Autorom najstarších (resp. najstarších zachovaných) pravidiel biblickej exegezy je známy židovský učenec R. Hilel. Žil v dobe Herodesa Veľkého (bol teda súčasníkom Ježišovým).² Hilelove exegetické pravidlá neskôr dopĺňali iní rabíni (spomeňme z nich aspoň dvoch najvýznamnejších: R. Jišmael³ a R. Elizer ben Jose ha-G'lili). No to ich „doplnenie“ spočívalo neraz iba v rozdelení jednotlivých Hilelových pravidiel na niekoľko iných, „nových“ pravidiel.⁴

Hlavnou zásadou všetkých exegetov Tóry⁵ bolo „vykladať Tóru z Tóry“. Zásada veľmi správna,⁶ ale málokedy dodržiavaná, pretože v minulosti i v súčasnosti sťažovali a sťažujú jej dodržiavanie najmä dve veci, ktoré, dá sa povedať, súvisia s ľudskou povahou:

1. „Láska k tradíciám“: sklon mnohých (židovských rabínov i kresťanských teológov) uplatňovať tradície nielen „v bohoslužobnej praxi“, ale i pri exegeze Písma (ba často ich dokonca pred Písmom uprednostňovať).
2. Tendencia „vyžívať“ sa v špekulovaní“ a snaha „byť originálnym, výnimočným“.⁷

Aby sa však zásada vykladať „Tóru z Tóry“ („Písmo Písmom“) ako tak uchránila, aby sa zabránilo bezbrehej svojvoľnosti pri exegeze biblických textov, pokúsili sa viacerí židovskí i kresťanskí učitelia stanoviť isté zásady

¹ Niekedy sa hovorí aj o „Siedmich Hilelových hermeneutických pravidlách“. Hilelove pravidlá sa však netýkajú hermeneutiky (problému „ako porozumieť starému textu?“), ale exegezy, výkladu biblického textu (teda problému „ako to vlastne Boh myslel?“). Veľmi zjednodušene („laicky“) by sme mohli hermeneutiku prirovnať k „slovníku cudzích slov“ (ktorý nám pomáha porozumieť nezrozumiteľným častiam textu) a exegezu ku „kuchárskej knihe“ (ktorá nám pomáha pripraviť chutný pokrm z hodnotných, ale ťažšie stráviteľných potravín, resp. polotovarov; pričom nám musí ísť o to, aby prípravou pokrmu neboli potraviny nijako znehodnotené).

² Presný rok Hilelovho narodenia nie je známy: najčastejšie sa udáva rok 30 (no aj 110?!) pr.n.l.; o roku jeho úmrtia je väčšia zhoda: 10 n.l. Aj rok narodenia Ježiša nie je istý (udávajú sa obyčajne roky 6 – 4 pr.n.l.), ukrižovaný bol v r. 30 n.l. (podľa niektorých v r. 33). Niektorí tvrdia, že Hilel bol Ježišovým učiteľom (sú to však tvrdenia ničím nepodložené).

³ R. Jišmael (Ishmael) žil v rokoch 90–135 n.l.; bol teda súčasníkom (a tiež odporcom) iného významného rabína Akivu (r. 50–135 n.l.)

⁴ Jišmaelových pravidiel je 13, Elizerových 32.

⁵ Židovská Tóra – Zákon je päť kníh Mojžišových (Pentateuch).

⁶ Zásada „Písmo vykladať pomocou Písma“ platí (alebo mala by platiť) aj pre kresťanských teológov.

⁷ V súčasnosti požiadavky, kladené na kandidátov vedeckých a pedagogických hodností, silno podnecujú túto tendenciu: výslovne sa totiž vyžaduje „originálnosť“ diplomových, kandidátskych, doktorských, habilitačných a iných prác; a tak vedecká a pedagogická kariéra v niektorých odboroch (medzi ktorú patrí aj teológia) je bez „originality“ (t.j. v podstate bez „špekulácií“) prakticky nemožná.

– exegetické pravidlá biblických textov. Medzi najstaršie dochované takéto zásady patrí práve spomínaných Hilelových „Sedem pravidiel“ (midot).

Nezaškodí si ich pripomenúť, a to nie iba ako „historickú zaujímavosť“, ale aj preto,

a) lebo ich porovnanie s neskoršou rabínskou spisbou nám môže veľmi dobre demonštrovať známy fakt, že „existencia pravidiel (resp. zákonov) ešte neznamená, že sa niečo bude diať podľa týchto pravidiel (resp. že sa zákony budú dodržiavať)“: ved' existencia pravidiel exegézy Biblie nezabránila tomu, aby v *Mišne*, v oboch *Talmudoch* (izraelskom i babilonskom)⁸ a v iných rabínskych spisoch nedošlo k deformácii Božieho slova, k prekrúteniu Božieho Zákona ľudskými špekuláciami.⁹ (No, aby sme boli spravodliví: to isté platí, žiaľ, aj o spisoch mnohých kresťanských teológov).

b) Je dobré prečítať si tieto dvetisíc rokov staré pravidlá a zamyslieť sa nad nimi i preto, že sú vlastne použiteľné i dnes (nech sa to zdá akokoľvek čudné, ony môžu byť užitočné aj v súčasnosti, a to aj pre kresťanských exegétov).¹⁰ Posúďte sami. Toto sú spomínané pravidlá:

1. „*Postupovať od ľahšieho (argumentu) k ťažšiemu*“ („*a minori ad maius*“).¹¹ Táto zásada, ktorá sa uplatňuje pri aplikovaní analógie, bola známa a používaná aj v profánnej oblasti (napr. v právnickve); nesmela sa však použiť na zdôvodnenie vyššieho trestu.

2. „*Rovnaký predpis*“ („*synkris pros ipson*“). Pri uplatňovaní analógie sa táto zásada používa vtedy, ak v porovnávaných biblických textoch sú rovnaké výrazy (nesmú to však byť také výrazy, ktoré sú nezbytné pre porozumenie samotného zmyslu textu). Hilel upozorňuje, že toto pravidlo treba používať „zdržanlivo“ (teda vlastne iba výnimočne).¹²

⁸ *Mišna* je židovský súbor ustanovení Tóry (Zákona) ako sa ustálil okolo roku 200 n.l. (vznikla z troch prameňov: *Midraš*, *halachot* a *hagadot*). *Talmud* (znamená „poučenie, učenie“) je „múdrost“ starých učiteľov, ktorí vykladali základy *Mišny*. Existujú dva *Talmudy* – *Jeruzalemský* (podľa tradície bol napísaný 280 rokov po *Mišne*; názov „Jeruzalemský“ neznamená, že vznikol v Jeruzaleme; v čase jeho vzniku bol totiž Jeruzalem pre Židov zakázaným mestom) a *Babilónsky* (ktorého definitívna verzia pochádza zo 6. storočia).

⁹ Tu je však situácia trochu zložitá. Bez toho, aby sme zachádzali do podrobností, spomeňme aspoň, že Židia rozlišujú medzi tzv. *halachou* a *hagadou*; *halacha* je vlastne istý spôsob konania, ktorý sa dodatočne zdôvodňuje Tórou, pričom sa neustále prispôsobuje meniacim sa pomerom (ide o permanentný adaptačný proces); *hagada* nemá priamy vplyv na každodenný život, a preto je ušetrená tlaku na priebežnú adaptáciu.

¹⁰ Ak hovorím o „použitelnosti“, nemám, pravdaže, na mysli Hilelova (alebo inú rabínsku) exegézu konkrétnych biblických textov, ale iba jeho *exegetické pravidlá*.

¹¹ „*Ľahším*“ (resp. „*menším*“) sa rozumie jednoduchší, jasnejší (zrozumiteľnejší), ale aj „*menej závažný*“; „*ťažším*“ („*väčším*“) sa rozumie zložitejší, menej jasný, ale aj „*významnejší*“.

¹² Židovskí rabíni okrem analógie „*gez'ra šava*“ rozoznávali aj tzv. „*hekeš*“ (voľnejšiu, vecnú analógiu).

3. „*Stavba rodiny z jedného biblického miesta*“. Na skupinu biblických miest, ktoré obsahovo súvisia, možno uplatniť nejakú bližšiu charakteristiku iba jedného z nich. Hlavné miesto potom „určuje charakter“ všetkým ostatným miestam – robí ich príbuznými (spája ich do akejsi „rodiny“).

4. *Prenesenie významu musí vychádzať aspoň z dvoch biblických miest (nikdy nie iba z jedného)*. Hilel uvádza príklad: Ustanovenie, že ak pán poškodí otrokovi oko alebo zub, musí ho prepustiť, možno zovšeobecniť: ak pán spôsobí akékoľvek nenahradiiteľné (trvalé) poškodenie otroka, patrí mu ako odškodnenie, sloboda. Ak by sa však písalo napr. iba o zube (alebo iba o oku), zovšeobecnenie by nebolo možné.

5. „*Všeobecné a zvláštne, zvláštne a všeobecné*“. Táto zásada sa uplatňuje podobne ako v rímskom práve. Ide o zásadu zovšeobecnenia z konkrétneho (jednotlivého) a skonkrétňenia zo všeobecného. Túto zásadu Hilel vysvetľuje na dvoch príkladoch: a) Pri obeti: ak je uvedená „z dobytká“, nasleduje výpočet: „z hovädzieho dobytku, oviec...“ b) Ak niekto dá do opatery inému: „osla, býka, ovce...“ (výpočet jednotlivostí), nasleduje zovšeobecnenie: „akýkoľvek dobytok“.

6. „*Tomu sa podobá iné miesto*“ – (a z toho vyplýva určitý záver). Toto pravidlo je podobné analogickému úsudku, nie je však tak presne vymedzené. Príklad: Oproti názoru, že „čo je v Biblii uvedené napred, má prednosť“, je tu argumentácia, že v Biblii existujú miesta, kde je poradie iné (opačné): napr. v 2M 3,6: „Boh Abrahámov... Izákov... Jákobov“, ale v 3M 26,42 je poradie iné: Jákob – Izák – Abrahám.

7. „*Úsudok z kontextu biblického výroku*“. Ide o veľmi dôležité pravidlo, pretože vytrhnutie z kontextu často úplne mení zmysel textu. Ale pozor: neplatí (Akivom presadzované) pravidlo (vychádzajúce zdanlivo zo „zásady kontextu“), že „biblický text treba vykladať vzhľadom na text, ktorý mu bezprostredne predchádza“. Takýto postup môže viesť k rôznym nezmyselným výkladom,¹³ pretože existujú aj náhodné susedstvá textov.

Približne v tom čase ako Hilel (v prvom storočí n.l.) prišli aj iní so svojimi pravidlami výkladu biblických textov (spomenul som R. Jišmaela a R. Elizera); veľa nového však neprinesli, preto sa tu nebudem nimi podrobne zaoberať – až na jednu výnimku, jedno Jišmaelovo pravidlo, ktoré si zaslúži, aby bolo spomenuté, pretože bolo nielen naozaj nové, ale hlavne bolo, a stále je, veľmi dôležité; napriek tomu bolo a je (žiaľ, aj kresťanskými teológmi) často ignorované. Toto pravidlo autor formuloval takto:

„*Dva verše Tóry (Písma) si navzájom protirečia, dokiaľ nepríde tretí verš a nerozhodne medzi nimi.*“

¹³ Niektorí napr. tvrdili, že prikázanie „Nepokradneš“ sa týka únosu ľudí, pretože mu predchádzajú prikázania týkajúce sa osôb.

Ako sa len často „argumentuje Božím slovom“ (istým biblickým textom, neraz veľmi nejasným, nejednoznačným) bez toho, aby boli brané do úvahy tzv. „paralelné texty“, t.j. ďalšie časti Písma, ktoré hovoria o tom istom, a to často veľmi jasne, jednoznačne.¹⁴ Alebo: ako často vzniknú teologické spory iba preto, že dve skupiny teológov „argumentujú“ dvoma rôznymi biblickými textami, ktoré si zdanlivo odporujú. A pritom by stačilo vziať do úvahy ten Jišmaelom spomínaný „tretí verš“, t.j. ďalší text (texty), hovoriaci (hovoriace) o tej istej veci (neraz je takých textov viacerých),¹⁵ a spor by nemusel vôbec vzniknúť (alebo, ak už vznikol, mohol by byť veľmi rýchlo ukončený).

Poučenie z histórie je vždy užitočné, veď „historia magistra vitae“. Samozrejme to platí, aj keď ide o židovskú históriu. Ba vtedy vy to malo platiť dvojnásobne. Nielen preto, že ide o Boží vyvolený národ¹⁶ (prostredníctvom neho Boh oboznamoval ľudstvo so svojimi zámermi i so svojimi požiadavkami, prostredníctvom neho poslal na svet spásu), ale i preto, že kresťanstvo má (či sa to niekomu páči alebo nie) svoje korene v židovstve, a má s ním spoločné i Sväté Písmo, resp. jeho veľkú časť. Preto chápanie tohto Písma Židmi, ktorí sú jeho pôvodnými „vlastníkmi“ (im bolo odovzdané Bohom), by „dedičom Písma“ (kresťanom) nemalo byť ľahostajné. To vôbec neznamená, žeby kresťania mali prevziať židovskú (midrašskú, resp. talmudskú) interpretáciu Písma. Pre nich je a navždy zostane smerodajným jedine jeho výklad Ježišom Kristom – Božím Synom (Božím „vyšľancom, hovorcom“ a „interpretátorom Zákona“).¹⁷

MBB

¹⁴ Dokonca taký ojedinelý výrok sa niekedy stáva „základom vierovyznania“ nejakej skupiny kresťanov, ktorá „pre svoje poznanie pravdy“ (zúženú) sa oddelí a vytvorí novú sektu.

¹⁵ Vo svojej knihe „Poznanie – otázka života a smrti...“ uvádzam príklady, keď isté biblické texty (ktoré vôbec nie sú jednoznačné) sa dokonca stali základom „dogmy“ (ktorú niektorí považujú za akúsi „dogmu dogiem“ – „pilier kresťanskej viery“), a pritom sú tu desiatky iných biblických textov (nie iba jeden „tretí verš“) – jasných, jednoznačných, nespochybniteľných –, ktoré hovoria niečo úplne iného, a ktoré je treba považovať za prirodzených biblických „rozhodcov“ v spore.

¹⁶ Židovstvo je vôbec „zvláštnym fenoménom“ vo svete. Aj keby sme ignorovali biblické argumenty o jeho vyvolenosti. Spomeniem tu aspoň dva (nebiblické) tri fakty: 1. Židia prežili, ako národ, napriek tomu, že dve tisícročia nemali vlastnú zem (štát), že boli prenasledovaní a masovo vyvražďovaní; 2. hebrejčina je v súčasnosti najstarším živým jazykom na svete; 3. spomedzi nositeľov Nobelovej ceny je 14,3% Židov, pritom Židia tvoria iba 0,2% celosvetovej populácie.

¹⁷ Ježiš hovorí (o sebe): „...koho Boh poslal, ten hovorí Božie reči. Boh mu totiž dáva ducha v plnosti.“ (J 3,34). „Počuli ste, že bolo povedané..., ale ja vám hovorím:...“ (Mt 5, 22.28.32.34.39.44 atď.). „Nemyslíte si, že som prišiel zrušiť Zákon alebo prorokov; neprišiel som zrušiť, ale naplniť.“ (Mt 5,17).

Darček pre Vás:

Desiatky publikácií zadarmo

Radi by sme Vás upozornili, že teraz máte možnosť si pozrieť a gratis („free“) stiahnuť desiatky dokumentov v elektronickej podobe – vo formáte **PPS** („prezentácie“) a v **PDF** (články, fakty, úvahy). Stačí jednoducho kliknúť na názov zvoleného dokumentu v zozname, ktorý nájdete po zvolení voľby „**mimoknižné publikácie**“ (v sekcii „**Prejsť na:**“) na web-stránke:

www.knihy-benjan.sk

Ide o originálne publikácie s mnohými (často málo známymi) *faktami o pravde, poznávaní, ale aj o lži, podvádzaní a manipulovaní; o vede a viere; s faktami a úvahami o svete, o Bohu, ale i o Vás.* V mnohých pps dokumentoch („prezentáciách“) tiež nájdete *unikátne fotografie a krásne melódie.*

Okrem toho na tejto web-stránke nájdete **PONUKU KNÍH**, kde je vyše 20 titulov, ktoré si môžete objednať a ktoré nikde okrem u nás (a v internetovom kníhkupectve MARTINUS.sk) nedostanete. O knihách si tu môžete prečítať podrobné informácie – nielen o ich rozsahu, formáte, cene a špeciálnych zľavách, ale aj o ich obsahu (t.j. anotácie); z niektorých z nich sú dokonca k dispozícii aj ukážky (úryvky).

(Pozn.: ak ste túto informáciu dostali e-mailom, nemusíte otvárať váš prehliadač, stačí jednoducho kliknúť na tu uvedenú webovú adresu, t.j. na: www.knihy-benjan.sk).

So srdečným pozdravom

MBKB

mb@knihy-benjan.sk